

ДОГОВІР МУЛЬТИМОДАЛЬНОГО ПЕРЕВЕЗЕННЯ ЯК НОВА ПЕРСПЕКТИВА РОЗВИТКУ СФЕРИ ПЕРЕВЕЗЕНЬ ТА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**CONTRACT OF MULTIMODAL TRANSPORTATION AS A NEW PERSPECTIVE FOR DEVELOPMENT OF TRANSPORT AND ECONOMY OF UKRAINE**

Давидова І.В., д.ю.н., доцент,
професор кафедри цивільного права

Національний університет «Одеська юридична академія»

Журило С.С., к.ю.н.,
працівник

Територіальне управління Бюро економічної безпеки в Одеській області

У статті проаналізовано інститут мультимодальних перевезень, визначено особливості договору мультимодального перевезення, його впливу на розвиток сфери перевезень та економіки України.

Зроблено висновок про те, що законодавче закріплення мультимодальних перевезень та можливості укласти відповідний договір є позитивним кроком України на шляху євроінтеграції. Це надасть можливість більш узгоджено працювати з країнами-учасницями Європейського Союзу, зокрема, на їх території. Особливо це важливо нині, коли Україна отримала статус кандидата в ЄС.

Встановлено, що можливість укладення єдиного договору мультимодального перевезення та здійснення перевезень за єдиним транспортним документом має наслідком спрощення в процедурі оформлення необхідної документації, зменшенні витрат часу, економічну вигоду учасникам даного процесу, розвиток сфери перевезень.

Зроблено висновок про те, що позитивний вплив використання договору мультимодальних перевезень можна бути спостерігати щодо забезпечення прав та інтересів суб'єктів господарювання (зокрема, компаній-перевізників, виробників продукції, власників та операторів транспортної інфраструктури).

Встановлено, що використання на практиці таких перевезень позитивно вплинуть й на захист довкілля, адже буде зменшено використання автомобільного транспорту для значної частини перевезень, натомість більшого використання набудуть екологічно чисті види транспорту. Це неминуче позитивно вплине на зміцнення та збереження здоров'я населення, зниження рівня забруднення атмосферного повітря тощо.

Зроблено загальний висновок, що в сукупності, активне практичне впровадження мультимодальних перевезень на підставі відповідного договору стимулюватиме розвиток економіки України, її зміцнення та вихід на новий міжнародний рівень взаємодії.

Ключові слова: договір перевезення, істотні умови договору, мультимодальні перевезення, перевезення автомобільним, залізничним, водним та повітряним транспортом, відповідальність за невиконання та неналежне виконання договору перевезення, відшкодування шкоди, збереження здоров'я населення, зниження рівня забруднення атмосферного повітря, євроінтеграція.

The article analyzes the institution of multimodal transportation, identifies the features of the multimodal transportation contract, its impact on the development of the transportation sector and the economy of Ukraine.

It was concluded that the legislative consolidation of multimodal transportation and the possibility to conclude a corresponding agreement is a positive step for Ukraine on the way to European integration. This will provide an opportunity to work more coherently with the member states of the European Union, in particular, on their territory. This is especially important now, when Ukraine has received the status of a candidate for the EU.

It has been established that the possibility of concluding a single contract of multimodal transportation and carrying out transportation according to a single transport document has the effect of simplifying the procedure for drawing up the necessary documentation, reducing time costs, economic benefit for the participants of this process, and the development of the transportation sector.

It was concluded that the positive impact of the use of the multimodal transport contract can be observed in terms of ensuring the rights and interests of business entities (in particular, transport companies, product manufacturers, owners and operators of transport infrastructure).

It has been established that the practical use of such transportation will have a positive effect on environmental protection, because the use of road transport for a significant part of transportation will be reduced, and environmentally friendly modes of transportation will be used more. This will inevitably have a positive effect on strengthening and preserving the health of the population, reducing the level of atmospheric air pollution, etc.

A general conclusion was made that in total, the active practical implementation of multimodal transportation on the basis of the relevant agreement will stimulate the development of Ukraine's economy, its strengthening and entry to a new international level of cooperation.

Key words: transportation contract, essential terms of the contract, multimodal transportation, transportation by road, rail, water and air transport, responsibility for non-performance and improper performance of the transportation contract, compensation for damage, preservation of public health, reducing the level of atmospheric air pollution, European integration.

Постановка проблеми. Щодня ми стикаємося з перевезеннями та не можемо уявити собі життя без можливості користуватися ними. Адже мова йде про перевезення пасажирів, вантажів, багажу, пошти, як наземними видами транспорту, так і водними або ж повітряними. Перевезення як такі, та договори перевезень, зокрема, напряму залежать від ситуації в країні (економічної, політичної, екологічної тощо). Враховуючи необхідність постійного розвитку економіки країни, необхідності уніфікації та модернізації процесів перевезень, в листопаді 2021 року було ухвалено Закон України «Про мультимодальні перевезення» [1] (далі – Закон). Даний законодавчий акт визначає організаційні та правові засади мультимодальних перевезень всіх видів вантажів всіма видами транспорту, у тому числі контейнерних та контрейлерних перевезень. Враховуючи новизну та специфіку даного виду перевезення, відпо-

відну специфіку має і сам договір мультимодального перевезення. Зазначене свідчить про необхідність дослідження даних питань на рівні, принаймні, наукової статті.

Стан дослідження теми. Дослідженню питань перевезень та особливостей договорів перевезення присвячували свої роботи такі вітчизняні науковці, як: Мінченко А.О. [2], Ніколаско І.Р. [3], Нечипуренко О.М., Резніченко С.В. й Самойленко Г.В. [4], Павлюк С.М. [5], Самойленко Г.В. [6], Сірко Р.Б. [7] та ін. Разом з тим, дослідженню особливостей договору мультимодального перевезення на даний час не приділена увага науковців.

Метою статті є дослідження особливостей договору мультимодального перевезення, його впливу на розвиток сфери перевезень та економіки України в цілому.

Виклад основного матеріалу. Впровадження на законодавчому рівні поняття мультимодальних перевезень

є важливим не лише з позиції економічної вигоди, але й має на меті створення умов для заохочення використання більш екологічно чистих видів транспорту з метою охорони довкілля, запобігання змінам клімату та надмірному споживанню енергії.

Відразу необхідно зазначити, що мультимодальні перевезення розглядаються як всередині країни, тобто без перетину державного кордону (внутрішнє мультимодальне перевезення), так і з можливістю перетину державного кордону (зовнішнє мультимодальне перевезення). Отже, під мультимодальним перевезенням розуміється перевезення вантажів двома або більше видами транспорту на підставі договору мультимодального перевезення, що здійснюється за документом мультимодального перевезення. Учасниками мультимодального перевезення (вантажів) в даному випадку є «оператори мультимодального перевезення, замовники послуги мультимодального перевезення, фактичні перевізники, власники мультимодальних терміналів або суб'єкти господарювання, у володінні та користуванні яких на законних підставах знаходяться мультимодальні термінали, треті особи, залучені до надання послуги мультимодального перевезення» [1].

Відповідні зміни були внесені й у Цивільний кодекс України, зокрема стаття 913 називається «Мультимодальні перевезення» та викладено у новій редакції. В ній закріплено, що «1. Перевезення вантажу, багажу, пошти здійснюються кількома видами транспорту з використанням документа мультимодального перевезення. 2. Перевезення пасажирів може здійснюватися кількома видами транспорту за єдиним транспортним документом або за документом мультимодального перевезення. Відносини організацій, підприємств транспорту, що здійснюють мультимодальні перевезення, визначаються за домовленістю між ними. 3. Відносини організацій, підприємств транспорту, що здійснюють мультимодальні перевезення, перевезення пасажирів, визначаються Законом України «Про мультимодальні перевезення» та іншими актами цивільного законодавства.» [8]

Відповідно до аналізованого Закону під договором мультимодального перевезення розуміється «договір між оператором мультимодальних перевезень та замовником послуги мультимодального перевезення на надання послуги мультимодального перевезення», де оператором мультимодальних перевезень є «суб'єкт господарювання, який укладає договір мультимодального перевезення, приймає на час перевезення під свою відповідальність вантаж, оформлює документ мультимодального перевезення та здійснює чи забезпечує здійснення перевезення вантажу до місця призначення», замовником послуги мультимодального перевезення є «фізична або юридична особа, яка за договором мультимодального перевезення самостійно або через представника, що діє від його імені, замовляє оператору мультимодального перевезення надання послуги мультимодального перевезення», а під послугою мультимодального перевезення розуміється «організація та забезпечення мультимодального перевезення за договором мультимодального перевезення» [1].

Отже, на законодавчому рівні закріплено право учасників мультимодальних перевезень здійснювати перевезення вантажу на підставі укладення єдиного договору щодо всіх етапів перевезення незалежно від зміни видів транспорту та здійснювати перевезення вантажу за одним перевізним документом (документ мультимодального перевезення), щодо якого сторони досягли згоди. Тобто документом мультимодального перевезення вантажів є «перевізний документ (транспортна накладна, коносамент тощо), що підтверджує укладення договору мультимодального перевезення та прийняття вантажу під свою відповідальність оператором мультимодального перевезення від замовника, який оформлюється оператором мультимодального перевезення та за яким здійснюється

перевезення вантажу», а єдиним перевізним документом є «документ мультимодального перевезення вантажів встановленої форми, за яким може здійснюватися мультимодальне перевезення вантажу на всьому маршруті мультимодального перевезення» [1].

Як зазначає Міністерство інфраструктури України, мультимодальні перевезення дозволять Україні реалізувати свій транзитний потенціал. Зокрема, було зазначено, що такий Закон «спрямований на приєднання країни до Угоди про розвиток мультимодальних перевезень TRACECA – міжнародної транспортної програми за участі Європейського Союзу та 14 держав-членів Східноєвропейського, Кавказького та Центральноазійського регіонів» [9].

В обґрунтуванні прийняття аналізованого Закону вірно зазначено, що «транспортна система України має низький рівень розвитку транспортно-логістичної інфраструктури для забезпечення належного обсягу мультимодальних перевезень, що знижує її конкурентоспроможність і гальмує вихід української продукції на світовий транспортний ринок. Зокрема, не вистачає мультимодальних терміналів, нормативно-правове регулювання мультимодальних перевезень недосконале, а державна підтримка перевезень та розбудови об'єктів транспортно-логістичної інфраструктури – недостатня» [10]. Отже, в результаті прийняття такого Закону та його активного практичного впровадження логічним є очікування збільшення обсягів перевезень вантажів територією України за участю національних транспортних компаній, а отже, підвищення конкурентоспроможності країни на світовому ринку транспортних послуг і розвитку мережі транспортних коридорів.

Також в Законі визначено такі поняття, як: комбіноване перевезення вантажів, тобто «мультимодальне перевезення вантажів однією і тією самою транспортною одиницею без перевантаження вантажу при зміні виду транспорту, де більша частина маршруту приходить на морський, річковий або залізничний транспорт, а відрізок маршруту автомобільним транспортом є максимально коротким»; маршрут мультимодального перевезення – «визначений договором мультимодального перевезення шлях перевезення вантажу»; мультимодальний термінал – «виробничо-перевантажувальний комплекс будь-якої форми власності, який використовується під час мультимодального перевезення для зміни видів транспорту, виконання операцій навантаження, розвантаження, зберігання вантажів тощо, а під час міжнародного перевезення також може бути пунктом пропуску (пунктом контролю) через державний кордон України»; транспортна одиниця – «контейнер, знімний кузов, причіп, напівпричіп, а також вантажний автомобіль чи залізничний вагон, за умови що вони перевозяться (слідують) іншими видами транспорту без перевантаження вантажу»; фактичний перевізник – «юридична або фізична особа, яка на договірних засадах узяла на себе зобов'язання і відповідальність за доставку до пункту призначення довіреного їй вантажу та видачу уповноваженій на одержання вантажу особі, зазначеній у документі мультимодального перевезення вантажів або договорі перевезення вантажу» [1].

Важливо відзначити, що регулювання мультимодальних перевезень здійснюється державою, зокрема, Кабінет Міністрів України відповідно до своїх повноважень. Формування державної політики у сферах автомобільного, залізничного, морського та внутрішнього водного транспорту має забезпечити формування та реалізацію якісної державної політики у сфері мультимодальних перевезень та визначати пріоритетні напрямки їх розвитку, що надасть можливість отримувати відповідні доходи до бюджету країни. Важливою тут є, зокрема, державна підтримка мультимодальних перевезень, яка має сприяти: заохоченню конкуренції, створенню рівних можливостей для суб'єктів господарювання у сфері мультимодальних

перевезень; сприянню залучення інвестицій у розвиток мультимодальних перевезень та розбудову мультимодальних терміналів; сприянню розвитку міжнародного співробітництва у сфері мультимодальних перевезень, адаптації законодавства України до міжнародних вимог у сфері мультимодальних перевезень; сприянню розвитку мультимодальних перевезень, транспортно-логістичної інфраструктури, зокрема шляхом затвердження відповідних державних програм; створенню умов для розвитку державно-приватного партнерства; удосконаленню механізму державного контролю мультимодальних перевезень при перетині державного кордону України; створенню рівних умов на ринку мультимодальних перевезень вантажів та недопущення будь-якої дискримінації щодо учасників ринку тощо [1].

Вважаємо, що договір мультимодального перевезення дійсно є новою перспективою розвитку сфери перевезень. За даним договором (ст. 10 Закону) одна сторона (оператор мультимодального перевезення) зобов'язується за плату і за рахунок другої сторони (замовника послуги мультимодального перевезення) надати послугу мультимодального перевезення, у тому числі із залученням інших учасників мультимодального перевезення вантажів до надання послуги мультимодального перевезення, в установах строк.

Форма укладення договору мультимодального перевезення законодавцем визначена – письмова. Враховуючи, що нині розповсюдженим є укладення договорів в електронній формі, яка прирівнюється до письмової, можна стверджувати, що договір мультимодального перевезення може бути укладено й у електронній формі. Тим більш, що є можливість засвідчити волевиявлення сторін договору накладенням кваліфікованого електронного підпису.

Істотними умовами договору мультимодального перевезення вантажів є: предмет договору; права та обов'язки сторін; ціна договору; строк дії договору; строк (термін) виконання договору; відомості про сторони договору; вид та найменування вантажу; види транспорту, які будуть використовуватися, та маршрут мультимодального перевезення із зазначенням мультимодальних терміналів, де здійснюється зміна видів транспорту; пункти відправлення та призначення вантажу; відповідальність сторін за неналежне виконання сторонами умов договору; а також усі умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди. [1] Як бачимо, істотні умови відображають сутність даного договору та мають забезпечити якісне та своєчасне виконання взятих сторонами на себе зобов'язань.

Визначимо, що під час надання послуги з мультимодального перевезення вантажів відповідальність оператора мультимодального перевезення за вантаж перед замовни-

ком послуги охоплює період з моменту прийняття ним вантажу до мультимодального перевезення та до моменту видачі вантажу. Позитивним є те, що для отримання відшкодування за втрачений (пошкоджений) вантаж замовнику послуги не потрібно встановлювати, на якому етапі перевезення сталися пошкодження чи втрата вантажу, або хто із перевізників не виконав зобов'язання щодо вчасної доставки вантажу. Зокрема, встановлено граничний розмір відповідальності оператора мультимодального перевезення у спеціальних правах запозичення відповідно до чинної міжнародної практики. Також передбачено звільнення від плати за проїзд платними автомобільними дорогами загального користування автомобільних транспортних засобів із знімними кузовами, призначених для перевезення вантажів, максимальна допустима вага яких перевищує дванадцять тон, що здійснюють комбіновані перевезення. Все зазначене свідчить про ґрунтовність та виваженість нового Закону, бажання законодавця за його допомогою створити максимально комфортні умови роботи для всіх учасників даного процесу, забезпечити належний захист їх прав та інтересів тощо.

Висновок. Законодавче закріплення мультимодальних перевезень та можливості укласти відповідний договір є позитивним кроком України на шляху євроінтеграції. Це надасть можливість більш узгоджено працювати з країнами-учасницями Європейського Союзу, зокрема, на їх території. Особливо це важливо нині, коли Україна отримала статус кандидата в ЄС.

Також можливість укладення єдиного договору мультимодального перевезення та здійснення перевезень за єдиним транспортним документом має наслідком спрощення в процедурі оформлення необхідної документації, зменшенні витрат часу, економічну вигоду учасникам даного процесу, розвиток сфери перевезень.

Позитивний вплив використання договору мультимодальних перевезень можна бути спостерігати й щодо забезпечення прав та інтересів суб'єктів господарювання (зокрема, компаній-перевізників, виробників продукції, власників та операторів транспортної інфраструктури).

Використання на практиці таких перевезень позитивно вплинуть й на захист довкілля, адже буде зменшено використання автомобільного транспорту для значної частини перевезень, натомість більшого використання набудуть екологічно чисті види транспорту. Це неминуче позитивно вплине на зміцнення та збереження здоров'я населення, зниження рівня забруднення атмосферного повітря тощо.

В сукупності, активне практичне впровадження мультимодальних перевезень на підставі відповідного договору стимулюватиме розвиток економіки України, її зміцнення та вихід на новий міжнародний рівень взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про мультимодальні перевезення: Закон України від 17.11.2021 № 1887-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1887-20>
2. Мінченко А.О. Договір перевезення пасажирів та багажу залізничним транспортом в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2011. 22 с.
3. Ніколаєнко І.Р. Захист прав пасажирів за договором перевезення у міському та приміському сполученні: дис. ... докт. філос.: 081. Тернопіль, 2021. 266 с.
4. Нечипуренко О.М., Резніченко С.В., Самойленко Г.В. Цивільно-правове регулювання перевезень пасажирів таксі: моногр. Одеса: ОДУВС, 2010. 188 с.
5. Павлюк С.М. Правове регулювання перевезення вантажів у прямому змішаному сполученні: дис. ... докт. філос.: 081. 2020. Вінниця. 255 с.
6. Самойленко Г.В. Договір перевезення пасажирів: теорія та практика забезпечення прав пасажирів: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2021. 577 с.
7. Сірко Р.Б. Відповідальність учасників цивільних правовідносин, що виникають з перевезення вантажів, пасажирів та багажу залізничним транспортом, за законодавством України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2015. 206 с.
8. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-17>
9. Мультимодальні перевезення та створення цифрових транспортних коридорів дозволять Україні реалізувати свій транзитний потенціал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/multimodalni-perevezennya-ta-stvorennya-cifrovih-transportnih-koridoriv-dozvolyat-ukrayini-realizuvati-svij-tranzitnij-potencial-vladislav-kriklij>
10. В Україні діятимуть європейські правила мультимодальних перевезень. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3352401-ukraini-diatimut-evropejski-pravila-multimodalnih-perevezenn-risenna-radi.html>